

УДК 808.26 – 541.2

С.Ф. Бут-Гусаім

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЯ АДМЕТНАСЦЬ АНТРАПАНІМІКОНУ ГІСТАРЫЧНАЙ ПРОЗЫ БЕРАСЦЕЙСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

У артыкуле разглядаюцца ўжытыя ў гістарычнай прозе берасцейскіх аўтараў антрапанімы, якія з’яўляюцца носьбітамі каштоўнай інфармацыі пра матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў. Акрэсліваецца дыяпазон сэнсавага і фармальнага вар’іравання асабовых імён, шматлікія формы якіх з’яўляюцца сродкам стварэння нацыянальнага і рэгіянальнага каларыту ў творах, інструментам перадачы шырокага спектра эмоцый, ацэнак, пачуццяў літаратурных герояў. Характарызуюцца гаваркія прозвішчы персанажаў, вызначаюцца прыёмы актуалізацыі ўнутранай формы гэтага тыпу антрапанімаў. Акрэсліваюцца тэматычныя групы мянушак, аналізуюцца спосабы ўтварэння гэтых ацэначна-характарыстычных найменняў персанажаў. Асаблівая ўвага надаецца асэнсаванню ролі кантэксту ў раскрыцці сэнсавых і эмацыйна-экспрэсіўных магчымасцяў паэтонімаў.

Насычаная драматычнымі падзеямі айчынная гісторыя XX стагоддзя стала прадметам мастацкага асэнсавання ў гістарычнай прозе берасцейскіх пісьменнікаў Клаўдзіі Каліны, Зінаіды Дудзюк, Уладзіміра Дамашэвіча, Уладзіміра Гніламедава. У цэнтры мастацкага свету, створанага ў раманах, апавесцях і апавяданнях берасцейскіх аўтараў, – поўныя драматызму і напружання падзеі Першай і Другой сусветных войнаў, а таксама цяжкія дзесяцігоддзі пасляваеннага абнаўлення краіны. Ствараючы карціны мінулага нашай зямлі, пісьменнікі ўмела выкарыстоўваюць прагматычны зарад і вобразна-выяўленчыя магчымасці ўласных імёнаў, якія з’яўляюцца каштоўным помнікам матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў. У анамастычных даследаваннях не раз заўважалася, што імёны маюць важнае значэнне не толькі як матэрыял мовы, але і «як помнік поглядаў, паняццяў і ўяўленняў народных, у імёнах нярэдка адлюстроўваецца характар і дух народа лепш, чым ва ўсіх іншых гістарычных помніках; у гэтым выпадку ўласныя імёны служаць скарочанай гісторыяй унутранага быту і духу народнага» [1, с. 29].

У XX стагоддзі беларускі антрапанімікон перажывае значныя змены. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі царква не магла ўплываць на іменаванне грамадзян новай дзяржавы, адбывалася дэкананізацыя іменаслову. Знішчэнне сацыяльнай дыферэнцыяцыі грамадства праявілася ў нівеліраванні сацыяльнага кампанента ў антрапаніміконе. Змяніліся нормы этыкету, дзейным інструментам якога з’яўляюцца ўласныя імёны. Сама гісторыя іменаслову дала багаты матэрыял для адбору і абагульнення найбольш цікавых і характэрных выпадкаў ужывання антрапанімаў. У мастацкай прозе гэтая магчымасць была рэалізавана ў найбольш згущанай, па-мастацку завершанай форме. Выкарыстанне розных разрадаў антрапанімічнай лексікі – адзін з эфектыўных і дзейных сродкаў характарыстыкі персанажаў гістарычнай прозы берасцейскіх пісьменнікаў.

Аналіз уласных асабовых імёнаў, выдзеленых з твораў берасцейскіх аўтараў, паказаў, што пісьменнікі рэалістычна падышлі да падбору найменняў сваіх герояў. Антрапанімы, выкарыстаныя ў творах З. Дудзюк, У. Гніламедава, К. Каліны, У. Дамашэвіча, належаць да нацыянальнай беларускай іменаслоўнай сістэмы. Выдзеленыя асабовыя імёны, якія функцыянуюць у разнастайных варыянтах, нясуць інфармацыю пра беларускае лінгвакультурнае асяроддзе XX стагоддзя. У беларускай мове гэтага перыяду захавалася тэндэнцыя да большай разнастайнасці мужчынскіх імёнаў у параўнанні з жаночымі. Антрапанімікон прааналізаваных твораў на 98% прадстаўлены запазычанымі імёнамі, якія ўвайшлі ў айчынны іменаслоў разам з прыняццем хрысціянства. Так, з *грэчаскай* мовы (51% ад ужытых імёнаў) былі запазычаны імёны *Васіль, Васіліна, Настас, Ана-*

стасія, Піліп, Пракоп, Макар, Параска, Ефрасіння, Ангеліна, Кацярына, Леанід, Алена, Лявон, Кузьма, Мітрафан, Антаніна, Фядора, Барбара і інш.; з лацінскай (каля 19%) – *Фабіян, Юстына, Уліта, Лук’ян, Матруна, Юльян, Карней, Павел, Юлія, Сяргей, Раман, Мартын, Ціхан* і інш. З яўрэйскай (каля 19%) у беларускі іменаслоў увайшлі імёны *Міхал, Міхаліна, Захар, Юзэфа, Тэклія, Язэп, Марыя, Іван, Назар, Гаўрыла, Гальяш* і інш. Адзначаюцца імёны *славянскага* паходжання (2%): *Уладзіслаў, Станіслаў, Уладзімір* і інш. Група імёнаў, запазычаных з *іншых моў* (*Іна* з гоцк., *Вольга* са сканд., *Масей* з егіп., *Кірыла* з перс. і інш.), складае 9% ад агульнай колькасці імёнаў.

Як вядома, уласныя асабовыя імёны з’яўляюцца адным з найважнейшых сродкаў стварэння нацыянальнага, рэгіянальнага, гістарычнага каларыту. У прааналізаваных творах намі былі выдзелены традыцыйныя імёны, што насілі прадстаўнікі старэйшага пакалення, якія нарадзіліся да рэвалюцыі і былі названы святарамі па царкоўным календары: *Фабіян, Васіліна, Тэафіля, Юстына, Праксэда, Настас, Міхаліна, Уліта, Люк’ян, Юзэфа, Піліп, Матруна, Пракоп, Юльян, Макар, Карней, Тэклія, Параска, Язэп, Кузьма, Дармідонт, Масей, Мітрафан, Барбара, Прузына, Філафей, Назар, Пацей, Ціхан, Гаўрыла, Варфаламей* і інш. Прадстаўнікі новага пакалення, якія нарадзіліся ў савецкую эпоху, носяць імёны: *Алеся, Іна, Павел, Марыя, Уладзік, Ангеліна, Алесь, Юлія, Вольга, Сяргей, Іван, Васіль, Каця, Стах, Анастасія, Леанід, Алена* і інш. Уладзімірам Дамашэвічам у рамане «Кожны чацвёрты» фіксуюцца змены, якія адбыліся ў антрапаніміконе беларусаў у XX стагоддзі. Гэтыя змены праявіліся ва ўжыванні штучных імён, утвораных на базе найменняў правадыроў (імя *Нінэль* утворана ад прозвішча *Ленін*), а таксама імён-абрэвіатур (імя *Кім* утворана ад наймення ‘Камуністычны інтэрнацыянал моладзі’, *Ліна* – ад назвы арганізацыі ‘Ліга нацый’).

Імя здаўна служыла сведчаннем веравызнання чалавека. У творах берасцейскіх аўтараў адлюстравана канфесійная дыферэнцыяцыя антрапонімаў. Гісторыкі адзначаюць, што ўжо з другой паловы X стагоддзя на Беларусі суіснавалі заходні (рымскі, каталіцкі) і ўсходні (візантыйскі, праваслаўны) абрады. Таму побач з праваслаўнымі (візантыйска-грэчаскімі) імёнамі ўжываліся і рымска-каталіцкія, якія прыйшлі з лацінскай мовы праз польскую. Так, паны і сяляне-каталікі, героі аповесці К. Каліны «Крылаты конь», носяць імёны: *Гжэгаж, Здзіслаў, Барбара, Сымон, Тадэвуш, Тамаш, Базыль*. Праваслаўныя сяляне названы імёнамі: *Васіль, Марыся, Іван, Матруна* і інш.

Нацыянальная спецыфіка беларускага іменаслову праяўляецца падчас выкарыстання імёнаў як этыкетных знакаў – «сацыяльна зададзеных і нацыянальна спецыфічных сродкаў рэгулявання паводзінаў людзей у сітуацыях устанаўлення, падтрымання і размыкання кантакту камунікантаў у адпаведнасці з іх статуснымі і асабістымі адносінамі» [2, с. 283–284]. Перадаючы характар і танальнасць людскіх узаемаадносін, берасцейскія аўтары ўмела раскрываюць прагматычны патэнцыял антрапонімаў, з дапамогай якіх устанаўліваюцца і апазнаюцца адносіны: «свой» – «чужы», «далёкі» – «блізкі», «старэйшы» – «маладзейшы», «вышэйшы» – «ніжэйшы па сацыяльным статусе» і г.д.: «Ну навошта так сур’эзна, *таварыш Карзухіна*. Навошта так афіцыйна? Называйце мяне лепей не *Дарашэнка*, а проста *Іван*, а я вас буду *Ліна*, і забудзем мы гэты замах на вашу вольную волю» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

У савецкі час фарміраваліся новыя этыкетныя нормы. Так, да аб’яднання Заходняй Беларусі з Савецкім Саюзам формай звароту да суразмоўніка і сродкам выказвання павагі да прадстаўнікоў вышэйшага саслоўя былі спалучэнні імёнаў з паказчыкамі сацыяльнага рангавання, напр.: «*Я толькі на хвіліначку адышася, пані Юзя*» (К. Каліна, «Маці і сын»); «*Пан Здзіслаў, шукайце дзяцей*» (К. Каліна, «Крылаты конь»). У савецкія часы падобныя формы звароту як «класавыя» выкараняліся, пра што сведчыць наступны дыялог персанажаў аповесці К. Каліны «Крылаты конь»: «*Дзень добры, пані Клаўдзія... – першай па даўняй вясковай звычцы, заспяшалася, прывіталася Марчыха*.

Марчыха, бачачы, што я змаўчала на тую «**пані**», вінавата ўсміхнулася. Я нарэшце перастала выгаворваць старым глінчанам за тую «**пані**». Бо ці ты іх так хутка перайначыш, тых, хто жыў тут да трыццаць дзявятага года, да ўз'яднання Заходняй Беларусі. Тут патрэбен быў час, каб даўнішнія звычкі адышлі, забыліся, начыста сцерліся і больш не ўспаміналіся, і час, напэўна, не кароткі» (К. Каліна, «Крылаты конь»).

У адпаведнасці з новымі этыкетнымі нормама паказчыкам павагі да чалавека з'яўляецца ўжыванне поўнай формы імені ў спалучэнні з іменем па бацьку:

– Як я бачу, вы вельмі ўзрадаваны, **Юлія Іванаўна**. Не думайце, што вас чакае лёгкая гульня ў вайну.

Юлі падабалася, што ён, малады лейтэнант, гаворыць з ёю на «вы», гаворыць далікатна, як з роўнай сабе або нават яшчэ вышэйшай за сябе, адным словам, паважае яе асобу (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

У якасці неафіцыйнага звароту да немаладога паважанага чалавека нярэдка ўжывалася імя па бацьку: *Былі мужчыны аднагодкамі, абодвум каціла пад семдзесят, але колішні механізатар Карней Трахімавіч Лясняк так і застаўся **Карнеем**. А былога настаўніка называлі **Платонавічам**, і, мусіць, мала хто помніў яго імя. А як інакш можна называць настаўніка? Простаму вясковаму чалавеку найбольш ягонае імя падыходзіць* (З. Дудзюк, «Аднарог»). У народным асяроддзі сродкам выказвання павагі малодшага да старэйшага, да шанаванага чалавека засталіся вакатывы **дзядзька**, **цётка** ў спалучэнні з асабовым іменем: *Словы «дзядзьку» і «цётку» (дзядзька і цётка) тут здаўна ўжываліся пры звароце да старэйшага чалавека, і неабавязкова родзіча, і гэта лічылася выяўленнем ветлівасці і прызнасці. Прускаўцы, як і ўсе ў наваколлі, захавалі **даўняе, родавое адчуванне свайі крэйнасці** (У. Гніламедаў, «Уліс з Прускі»); «**Давайце без жарцікаў, дзядзька Мацяс**», – адказаў яму на гэта Казушчык (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»); «**Дзядзька Васіль**, гэта мы, вашы сваякі», – загаварыла Юля (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).*

Перадаючы тонкія адценні чалавечых узаемаадносін, пісьменнікі ўмела выкарыстоўваюць прагматычны патэнцыял уласных асабовых імёнаў. А.В. Супяранская адзначае: «У залежнасці ад сацыяльнага асяроддзя адзін і той жа чалавек завецца мноствам спосабаў, і кожная форма яго называння сацыяльная. Памяншальныя, ласкальныя, зневажальныя і іншыя відазмяненні ўласнага імя трэба разумець як розныя прыстасаванні яго да адценняў чалавечых адносін, як акліматызацыю імені ў розных асяроддзях» [3, с. 18]. Дыяпазон пачуццяў, што выражаюцца з дапамогай такіх формаў, вельмі шырокі. Гэта пяшчота, сяброўская фамільярнасць, насмешка, іронія, спачуванне. Т. Піваварчык адзначае: «Ласкавасць лічыцца адметнасцю не толькі міжасабовых, але і сацыяльных адносін беларусаў. Актыўнасць ласкальных стэрэатыпаў можна расцэньваць, з аднаго боку, як пэўную кампенсацыю за адсутнасць сацыяльнага рангавання. З другога боку, гэта можна лічыць выяўленнем знакамітай талерантнасці беларусаў» [4, с. 39]. У маўленні персанажаў гістарычнай прозы берасцейскіх аўтараў шырока ўжываюцца формы суб'ектыўнай ацэнкі антрапонімаў. Утвараюцца гэтыя формы з дапамогай суфіксаў **-к-**, **-аньк-**, **-усь-**, **-цусь-**, **-ачк-**, **-ук-**, **-юк-**, **-чук-**, **-ік-** і інш. Успрыманне экспрэсіўнай афарбоўкі формы імені залежыць ад узросту, паводзінаў носьбіта імені, аўтарскіх адносін да героя. Скажам, розныя эмацыйна-экспрэсіўныя адценні выражаюць памяншальна-ласкальныя формы онімаў. У творах пісьменнікаў-берасцейцаў адлюстравана народная традыцыя называць дзяцей і падлеткаў формамі, якія выражаюць ласку і пяшчоту, напр.: **Верачка**, *двухгадовая вёрткая дзяўчынка, захоча патэпаць па хаце, а тут холадна* (К. Каліна, «Крылаты конь»); *У яе тады быў маленькі **Паўлічак*** (К. Каліна, «Маці і сын»); *Немцы забілі самага меншанькага, **Петрыка*** (К. Каліна, «Маці і сын»).

Максімальна насычаны любоўю і пяшчотай скарочаныя і памяншальна-ласкальныя формы імёнаў каханых, дарагіх, родных людзей: *Юля да страты прытомнасці*

шаптала: «**Пятрусь! Пеструсёк! Пятрок! Петрачок, родненькі! Пятро, Пётрачка! Дарагі! Пётра! Пятрухна! Пятрухначка! Пятрушка! Пятрушачка! Петрычак!**» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

Памяншальная форма імені можа выражаць і адмоўнае стаўленне да асобы. Пагардлівыя, зневажальныя адносіны заходнебеларускіх сялян да расейскага цара выражае форма ягонага імені **Мікалашка**: «*Гуты такія... Пры Мікалашцы з жандарамі пілі, цяпер і з палякамі зліжуцца*» (К. Каліна, «Крылаты конь»).

Паслядоўнае ўжыванне ў мастацкім творы розных варыянтаў імені героя выконвае функцыю перадачы дынамікі вобраза: *Быў настаўнік, здавалася, свой, мясцовы, з суседняй вёскі – тасама сялянскі сын Тамаш Шпронька. Зразумела, цяпер ён займеў больш паважанае імя: Фама Фаміч Шпранько – з націскам на апошнім складзе. Разам з імем Фама Фаміч змяніў і надворны, як казалі прускаўцы, выгляд. Настаўнік насіў форменную фуражку з бліскучай цэшкай, тужурку з гафкамі* (У. Гніламедаў, «Уліс з Прускі»).

Шматлікія даследчыкі анамастычнай лексікі характарызуюць уласнае імя як «гіпертрафіравана намінатыўную» (А.А. Рэфармацкі), «пазбаўленую значэння (семантыкі)» (М.І. Талстой) моўную адзінку, якая ўтрымлівае інфармацыю пра нацыянальную прыналежнасць і грамадскі статус асобы. Ужыванне імені на старонках мастацкага твора мадыфікуе як зместавую прыроду, так і функцыі онімаў. Літаратурныя ўласныя імёны (паэтонімы) не толькі сацыяльна і нацыянальна характарыстычныя, але і сэнсава напоўненыя і канатацыйна насычаныя моўныя адзінкі. Унутраная форма імёнаў можа ўтрымліваць важную інфармацыю пра літаратурнага персанажа. Зразумела, не кожны чытач задумваецца над этымалогіяй імені героя. Між іншым, этымалагічная семантыка антрапоніма дазваляе раскрыць важныя грані мастацкага вобраза. Напрыклад, галоўная гераіня апавесці Клаўдзіі Каліны «Бурштынавыя пацеркі» носіць кананічнае імя **Надзея**. У аснове імені – агульны назоўнік са значэннем ‘чаканне чаго-небудзь добрага, упэўненасць у ажыццяўленні чаго-небудзь радаснага’ [5, с. 363]. Дзяўчына з гэтым імем – шчыры, светлы чалавек, які не страчвае веры ў людзей. **Надзея**, перажыўшы страшныя страты падчас вайны, верыць, што ў светлую будучыню можна прыйсці руплівай працай, добрымі ўчынкамі, спагадай і любоўю да бліжняга. Сур’ёзна працуючы над сабой, **Надзея** ідзе да сваёй мары – стаць опернай спявачкай. Верачы ў сілу кахання, якое можа паставіць на ногі і вярнуць да жыцця чалавека, дзяўчына становіцца жонкай сляпога хлопца і мужна падтрымлівае яго ў жыццёвых выпрабаваннях.

Сэнсавая нагрузка імені гераіні апавядання Клаўдзіі Каліны «Бярэзінка» **Боля** (Баляслава) асацыятыўна звязваецца са словамі **боль** ‘адчуванне фізічнай або маральнай пакуты’ [5, с. 91]. Імя **Боля**, на нашу думку, з’яўляецца нібыта прадказальнікам лёсу гераіні, поўнага болю і пакут. Гарбаценькая жанчына-калека ўсё жыццё жыла, перажываючы боль: *У яе кароценькай біяграфіі было столькі болю і крыўды: «Мяне маці з печы скінула, каб я забілася. А я не забілася, я засталася вось такою. А маці пайшла і ўтапілася. Не вытрымала ганьбы. І каго цяпер вініць! Тую, што ў зямлі? Ці таго, які, можа, дзе гуляе?»* (К. Каліна, «Бярэзінка»). Нешчасліва склаўся і жаночы лёс **Болі**: муж кінуў яе дзеля першай жонкі, сын, не вытрымаўшы здрады бацькі, аступіўся ў жыцці, трапіў у калонію. Падкошаная ўнутраным болем, Баляслава заўчасна памірае.

Важную інфармацыю пра характар чалавечых узаемаадносінаў нясе факт свядомага неўжывання ўласнага імя. В. Шур адзначае: «Адсутнасць уласнага імя ў кантэксце для ідэнтыфікацыі літаратурнага персанажа, які прысутнічае ў творы, – гэта сродак і сведчанне негатыўнага стаўлення аўтара да ўчынкаў такіх дзейных асоб» [6, с. 44]. Дадамо: гэта важны штрих да характарыстыкі ўзаемаадносінаў герояў. У апавесці «Маці і сын» Клаўдзія Каліна расказвае чытачу гісторыю пра тое, як да сына ў пасляваенныя гады вяртаецца маці, якая кінула дзіця, народжанае ад нямецкага афіцэра. І прыёмная маці, якая выхавала і паставіла на ногі кінутае дзіця, і сам хлопец баяцца сустрэчы з гэ-

тай жанчынай. Адчуджана-насцярожаныя адносіны да яе перадае той факт, што жанчыну не называюць па імені: *А тая, другая маці (Хрысціна ніколі не называла яе ні па імені, ні па прозвішчы) пісала тужлівыя лісты, наракала, скардзілася на сваю горкую долю ўдавы, на адзіноту* (К. Каліна, «Маці і сын»).

Уласнае імя з'яўляецца найважнейшым складнікам чалавечай асобы. Веданне імя, разуменне яго каштоўнасці, значнасці – умова ўсведамлення чалавекам сябе як унікальнай, непаўторнай асобы. Губляючы пачуццё самаідэнтнасці, чалавек страчвае і ўласнае імя. У рамане У. Дамашэвіча «Кожны чацвёрты» апісана трагічная гісторыя дзяўчыны, якая пасля страшнай смерці сваёй сям'і губляе адчуванне сябе як асобы і **страчвае імя**: *Ёй не верылася, што гэта ява, што ў жыцці можа быць такі жах, што менавіта так можа здарыцца з імі, з Ваўчэцкімі. Яна адчувала нека зусім нават рэальна і свядома, што з ёю адбываецца нешта неверагоднае, чаго яна ніколі не адчувала: нейкая неверагодная дзікая сіла бушуе ў ёй, разрывае ёй грудзі, чэрап галавы, вырываецца наверх, шукае выйсця. І калі замест плачу дзікі нечалавечы рогат выбіўся ў яе з грудзей, яна адчула палёжку, і ўжо не свядомасцю, а нечым іншым – падсвядома ці надсвядома – зразумела, што яна ўжо не тая Каця, якая была дагэтуль, а нехта зусім другі – чалавек без імя, без душы, без твару, без сэрца* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

Як бачым, шырокі дыяпазон варыянтаў уласных асабовых імёнаў з'яўляецца сродкам стварэння нацыянальнага і рэгіянальнага каларыту, інструментам перадачы тонкіх адценняў эмоцый і пачуццяў персанажаў, спосабам выражэння характару і танальнасці людскіх узаемаадносін.

Сродкам стварэння запамінальных партрэтаў персанажаў з'яўляюцца прозвішчы. Як вядома, антрапанімічная прастора мастацкага твора – гэта адлюстраванне антрапанімікону пэўнай мовы. У антрапанімічнай прасторы беларускай мовы ХХ стагоддзя можна выдзеліць, па-першае, прозвішчы, утвораныя ад каляндарных імён, па-другое, прозвішчы, што ўзніклі ад мірскіх імён апелятыўнага паходжання. Гэтыя групы прозвішчаў ужываюцца на старонках прозы берасцейскіх аўтараў. Прозвішчы першай групы ўтвораны галоўным чынам пры дапамозе суфіксаў **іч-, -віч-, -овіч-, -ук-, -юк-, -оў-, -к-, -ск-** і інш.: *Ярэміч, Дарашэнка, Нікановіч, Васюкоў, Вальковіч, Піліповіч, Давыдзюк, Якубовоўскі, Хомка* і інш.

Прозвішчы другой групы ўтварыліся ад апелятываў як лексіка-семантычным спосабам (*Гута, Казак*), так і з дапамогай розных суфіксаў (*Бурмістраў, Ваўчэцкі*). У аснове гэтых прозвішчаў ляжаць былыя мянушкі апелятыўнага паходжання: 1) празванні-характарыстыкі чалавека па ўзросце, знешнім выглядзе і фізічных уласцівасцях: *Малечка, Дзятко* (ад польскага 'дзіцятка' [7, с. 132]); 2) мянушкі, якія акрэсліваюць маральныя якасці асобы, становішча чалавека ў грамадстве: *Казак, Бурмістраў, Пахалак* ('сялянскі хлопец' [7, с. 318]), *Ламака* ('цяльпук, гультай' [7, с. 243]); 3) найменні, утвораныя ад назваў прадметаў матэрыяльнай культуры: *Сярмяжка, Стаўбун* ('гліняная банка' [7, с. 390]), *Кужаль, Латушка* ('невялікая гліняная місачка з загнутымі ўнутр краямі' [7, с. 247]), *Гута* ('даўняя назва шклозавода' [5, с. 162]); 4) мянушкі, утвораныя ад назваў жывёл, насякомых, птушак і іх частак, ад найменняў з'яваў прыроды: *Ваўчэцкі, Крыловіч, Граковіч, Мурашка, Зязюля, Раковіч, Караед, Зямелька, Галёнка, Зуб*; 5) празванні, утвораныя ад назваў раслін: *Квітка, Лясняк* ('зараснік') [7, с. 264].

Большасць прозвішчаў герояў прааналізаваных твораў можна аднесці да **ўскоснагаваркіх пазтонімаў**. Характарыстыка, змешчаная ў такіх прозвішчах, «пазбаўлена зададзенасці, прасталінейнасці. Суб'ектыўныя адносіны аўтараў да герояў выражаюцца ў онімах праз намёк, які чытачу трэба зразумець» [8, с. 71]. Раскрыццё «затушаванай», «зацемненай» унутранай формы найменняў адбываецца пры дапамозе такіх сродкаў, як псіхалагічная характарыстыка персанажа, апісанне знешняга выгляду, учынкаў героя ў сюжэтным дзеянні. Нярэдка кантэкстам, у якім раскрываецца ўнутраная фо-

рма прозвішча, з'яўляецца тэкст усяго мастацкага твора. Ускоснагаваркія паэтонімы могуць акрэсліваць маральныя якасці, рысы характару персанажаў (*Мурашка, Зямелька, Казак, Ваўчэцкі*), выражаць праграму лёсу літаратурнага героя (*Ярэміч, Паланейчык*), даваць уяўленне пра знешнасць носбіта прозвішча (*Малечка*).

Прыкладам ускоснагаваркога оніма з'яўляецца прозвішча галоўнай гераіні апо-весці К. Каліны «Бурштынавыя пацеркі». У аснове прозвішча Марыі *Зямелькі* – назва «ўсеагульнай крыніцы жыцця, маці ўсяго жывога, у тым ліку і чалавека. Уяўленні аб *зямлі* цесна звязаныя з паняццем роду, радзімы, краіны» [9, с. 200]. З глыбокай старажытнасці ў свядомасці нашых продкаў «зямля з'яўлялася крытэрыем чалавечай маральнасці» [9, с. 201]. Марыя *Зямелька*, што паходзіць з роду *земляробаў*, прытрымліваецца ў жыцці спрадвечных народных маральных законаў і нормаў. Дзяўчына рупліва працуе, імкнучыся стаць музыкантам, удзельнічае ў самадзейных канцэртах для жыхароў разбуранага пасляваеннага горада і параненых вайскоўцаў. Нягледзячы на слабае здароўе, вольны час Марыя прысвячае адказнай працы – догляду «цяжкіх» хворых у шпіталі: «*Кажуць, што на вайне чалавек да ўсяго прывыкае: да посвісту куль, да разрываў снарадаў, да крыві, нават да смерці. Не ведаю, можа, і так... Я не магла прывыкнуць да калецтва ў шпіталі. У мяне начамі балела сэрца, і я прачыналася, піла лякарства, якое зварыла мне бабка Пракса. Яна ведала маё сэрца, ёй нават не трэба было гаварыць, што ў мяне ные. Старая сказала, каб я не так часта прыходзіла дзяжурыць, а то захварэю. Але я не магла ўжо не хадзіць у шпіталь, гэта было маім абавязкам, нават большым, чым абавязак, – патрэбай*» (К. Каліна, «Бурштынавыя пацеркі»). Менавіта *Зямелька* словам і справай падтрымлівае сяброўку Надзею ў яе цяжкім і адказным рашэнні – стаць спадарожніцай жыцця сляпога хлопца.

Пісьменнікі могуць утвараць гаваркія прозвішчы лексіка-семантычным або марфалагічным (суфіксальным) спосабам ад апелятываў, метафарычных значэнні якіх з'яўляюцца ацэнчай характарыстыкай пэўных якасцяў асобы. Сутнасць такіх метафар – у свядомым зруху ў таксаноміі аб'ектаў. «Метафара накладвае вобраз, сфарміраваны адносна аднаго класа аб'ектаў, да прадстаўнікоў другога класа: вобраз ваўка – да чалавека, вобраз будынка – да грамадства» [10, с. 153]. Метафары «жывёла (птушка) → чалавек» маюць ацэнчнае значэнне. Хоць самі назвы жывёл і птушак ацэнкі не ўтрымліваюць, але адпаведныя прыметы жывых істот, калі яны прыпісваюцца асобе, набываюць ацэнчны сэнс.

Насычана семантычнымі нюансамі прозвішча *Ваўчэцкі*, якое належыць герою рамана У. Дамашэвіча «Кожны чацвёрты». У аснове прозвішча ляжыць назва звера, што ў народнай свядомасці надзелены такімі рысамі, як мужнасць, смеласць. Герой твора мае такія якасці: *Ваўчэцкі падабаўся Паланейчыку сваёю адвагаю, але часам ён бравіраваў і лішне лез на ражон* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). З *воўкам* у народзе звязваюцца такія рысы, як злосць, агрэсіўнасць, бязлітаснасць. Апелятыўная семантыка прозвішча ажывае ў аўтарскім апісанні персанажа: *Чужое акупанцкае адзенне на Ваўчэцкім нібы злілося з яго сваім, звераватым, воўчым: трохі прыўзнятая верхняя губа і белыя зубы, з якіх вырываліся з роўнага паўкола два разы, як іклы, рабілі на яго твары падабенства звярынага аскалу* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). Герой бязлітасна забівае сям'ю чалавека, якога абвінавачвалі ў даносе на сям'ю Ваўчэцкіх, што была знішчана акупантамі. У славянскай міфалогіі «*воўк* – сімвал мудрасці, празорлівасці» [9, с. 90]. Такія якасці ў выніку напружанага і балючага роздуму пасля здзейсненага злачынства фарміруюцца і ў героя твора. З цягам часу Ваўчэцкі пачынае разумець, што дабро і зло – катэгорыі адносныя, і тое, што ён лічыць справядліvasцю, з пункту гледжання Божых законаў, – зло, злачынства. У выніку напружаных маральна-духоўных пошукаў герой прыходзіць да мудрай высновы: «*зло нараджае зло, і злом яго ніколі не выкараніш*» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

Прозвішча сям'і **Казак** характарызуе такія якасці людзей, як адвага, мужнасць, уменне знайсці выйсце з самых складаных і небяспечных абставінаў. Метафарычна слова **казак** выкарыстоўваецца як найменне безразважна смелага, дзёрзкага чалавека, рызыканта. Апелятыўная семантыка прозвішча адпавядае характару кожнага члена сям'і: «*Ці ўзяць Казакоў: усе да адной душы ў партызанах!*» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). Унутраная форма паэтоніма раскрываецца шляхам апісання жыцця, характару, учынкаў персанажаў. Бацька быў матросам у Петраградзе, падчас ягонай службы было нямаля выпадкаў, «*калі ўсю справу вырашала яго адвага, вырашалі секунды. У баі ёсць нейкая няўлоўная хвіліна, калі шалі вагі гатовы пераважыць у любы бок, варта кінуць на адну з іх хоць крупінку*» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). Адважнай дзяўчынай з'яўляецца і Юля **Казак**, якая здолела вырвацца з занятай акупантамі вёскі, дабрацца да партызанаў і стаць байцом атрада разведчыкаў: «*А цяпер у атрадзе будзе служыць Юля Казак. Думаю, што яна апраўдае сваё прозвішча... Ужо, мне здаецца, апраўдала...*» (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). Разведчыкам-рызыкентам быў і Лёнька **Казак**, які загінуў праз сваю па-юнацку безразважную смеласць.

Побач з прыёмам адпаведнасці сэнсу прозвішча сутнасці створанага вобраза берасцейскія аўтары выкарыстоўваюць прыём кантрасту, калі семантыка паэтоніма супрацьлеглая рысам персанажа. Так, у апавяданні Клаўдзіі Каліны «Піяніна» камічны эффект ствараецца за кошт неадпаведнасці гаваркога прозвішча **Малечка** знешнасці вялізнага, нязграбнага салдата: «*Усе пасмейваліся з Малечкі, з яго плашч-палаткі, шыйтай з дзвюх палатак, і з недарэчнага прозвішча, бо куды здатней было б яму звацца Вялічкам. Быў высачэзны, дзябёлы, шыракаплечы, насаты, вірлавокі, з цяжкімі, як гіры, рукамі і агромністымі ступакамі. Ногі былі такія вялікія, што хлапец ніяк не мог сабе падабраць ботаў. І таму ў яго заўсёды ці нешта ціснула, ці муляла, і ён проста сцізорыкам праторваў у перадках ботаў дзіркі, каб хоць трохі даць волю пальцам*» (К. Каліна, «Піяніна»).

Як бачым, у гістарычнай прозе берасцейскіх аўтараў прозвішчы выконваюць **мастацкую (эстэтычную) функцыю**. Гэтая функцыя літаратурных антрапонімаў дазваляе праз іменаванне персанажа выразіць мастацкую і грамадзянскую пазіцыю пісьменнікаў, іх суб'ектыўныя адносіны да герояў, да пэўнага тыпу асобаў, да жыццёвых фактаў і падзеяў.

Сродкам стварэння нацыянальнага і рэгіянальнага каларыту з'яўляюцца мянушкі літаратурных герояў. З глыбокай старажытнасці да нашага часу ў асяроддзі вяскоўцаў шырока ўжываюцца так званыя **сямейна-родавыя мянушкі**. Такія празванні як адзін са сродкаў перадачы вясковага каларыту выкарыстоўваюцца берасцейскімі аўтарамі, напр.: «*У вёсцы Чаплін, дзе жыў мой дзед, кажуць не гэта, а цета. Чалавек з іншае мясціны прыстаў у прымы да чаплінскай маладзіцы. З-за таго, што ён ужываў слова гэты, нязвычайна для чаплінцаў, яму далі адпаведную мянушку. Ягоных дзяцей і ўнукаў і сёння зывуць Гэтавымі*» (З. Дудзюк, «Шляхамі адвечнага слова»). Спосабам ідэнтыфікацыі персанажаў-сялян могуць быць часта ўжывальныя ў вясковым асяроддзі мянушкі-**андронімы** – празванні жонак, утвораныя ад імёнаў, прозвішчаў, мянушак мужоў, напр.: «*Уліце, цяпер ужо Хадосісе, якая ўсё ж дачакалася свайго Хадоса, адрэзалі добры надзел панскай уробленай зямлі ды далі дзялянку лугу*» (К. Каліна, «Крылаты конь»); «*Не ведаю, якія грошы цяпер будуць хадзіць... Пакуль усялякія бяруць...*» – *наклаў Васіль перад Туручыхай два медзякі* (К. Каліна, «Крылаты конь»); *Нябожчык муж Малашкі быў у рэпіцкім калгасе аграномам. Вось таму яе і сталі зваць Аграномкай* (К. Каліна, «Маці і сын»).

У разрадзе **індывідуальных мянушак** можна выдзеліць наступныя тэматычныя групы. Найперш гэта найменні, якія характарызуюць фізічныя ўласцівасці і знешнія прыметы чалавека: **Сухарукі, Кульгавы, Руды, Рабы, Казлоўскі, Оперная, Цыганчук** і інш.

Такія мянушкі нібыта выстаўляюць напаказ пэўную, найбольш яркую рысу знешняга аблічча індывіда, якая становіцца прадметам усеагульнага назірання. Гэта могуць быць заганныя рысы, што вылучаюць носьбіта празвання з агульнага фону. Так, фізічнае калецтва персанажа фіксуе мянушка **Сухарукі**: *У Сухарукага было нешта з леваю рукою, здаецца, ці не паранены ў грамадзянскую вайну* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»). Характарыстыкай знешняга недахопу з'яўляецца празванне героя згаданага вышэй твора Мірона **Кульгавага**. Яркую, не такую, як у іншых палешукоў, знешнасць юнака акрэслівае мянушка **Цыганчук**: *Абзывалі Лёньку Цыганчуком: ён трос смалянымі нячэснымі кудламі, якія звісалі на лоб, бліскаў сінімі бялкамі вачэй* (К. Каліна, «Бярэзінка»). Характарыстычныя празванні гэтай групы змяшчаюць насмешлівую і нават пагардлівую эмацыйную ацэнку герояў.

Характарыстыка прыгожага голасу, якім прырода надзяліла дзяўчыну, стала асновай празвання **Оперная**: *«Оперная» – паспелі ўжо ў інтэрнаце даць Надзі мянушку. У яе моцнае, шырокага дыяпазону і прыгожага тэмбру драматычнае сапрама* (К. Каліна, «Бурштынавыя пацеркі»). Мянушка **Казлоўскі** стала жартаўлівым найменнем вясковага спевака, персанажа апавядання Клаўдзіі Каліны «Бярэзінка». Згаданыя мянушкі маюць іранічнае адценне.

Факты біяграфіі і род дзейнасці літаратурных герояў перадаюць празванні **Пашика-трубач**, **Партызанка**, **Базыль-«вывяда»**. Герой аповесці К. Каліны «Бурштынавыя пацеркі», былы дзетдомавец, атрымаў мянушку **Пашика-трубач**, бо ў дзяцінстве быў трубачом у піянерскім атрадзе, чым вельмі ганарыўся. Празванне **Партызанка** мела гераіна згаданай аповесці, якая ў ваенным дзяцінстве была ў партызанскім атрадзе. Названыя мянушкі валодаюць некаторай доляй іроніі. Празванне **Базыль-вывяда** атрымаў герой аповесці К. Каліны, які даносіў на аднавяскоўцаў у паліцыю, збіраючы інфармацыю пра чытанне забароненай літаратуры і гутаркі пра несправядлівасць улады: *«Загугнявіўшы ў свой сцягнуты рубцамі нос «вечар добры», Базыль-вывяда, як яго дражнілі, зашарыў вачамі на стале, дзе ляжалі газеты, на тварах аднавяскоўцаў, сілячыся адгадаць, пра што тут гаварылі»* (К. Каліна, «Крылаты конь»). Найменне **Базыль-вывяда** мае адценне знявагі.

Унутраную сутнасць, маральныя якасці персанажаў перадаюць мянушкі **Воўк**, **Дзед**, **Гарыныч**, **Балаболка** і інш. Характарыстычнае найменне можа акрэсліваць сутнасць чалавека праз аналогію з прадстаўнікамі жывёльнага свету. Так, празванне **Воўк**, якое належыць персанажу рамана У. Дамашэвіча «Кожны чацвёрты», акрэслівае і ацэньвае «звярыныя» рысы характару героя: *Мянушка яго была Воўк, і ніхто яго за вочы іначай не называў, мо якраз за гэтую яго звераватасць, за маўклівасць, за нелюдзімасць, якая відаць была ў поглядзе яго цёмных вачэй, у выразе зарослага чорным шчаціннем, работа з восны твару* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

Жыццёвы вопыт, пачуццё адказнасці за лёс партызан, чуласць, мудрасць партызанскага кіраўніка падкрэслівае мянушка **Дзед**, якая належыць герою рамана У. Дамашэвіча. Характарыстычнае празванне мае адабральны характар: *Ужо некалькі разоў Юля чула, што Дзед, як звалі яго за вочы, – вельмі людскі чалавек. Камісар ніколі не націскаў на свае правы, а наадварот – на абавязкі, а найпершым сваім абавязкам лічыў клопат пра людзей, пра іх жыццё, пра аўтарытэт партызана як народнага мсціўца. І не дай Бог, каб гэты аўтарытэт быў калі-небудзь кім-небудзь падарваны! І тады камісар з пакладзістага і памяркоўнага рабіўся раптам суровы і жорсткі* (У. Дамашэвіч, «Кожны чацвёрты»).

Празмерную балбатлівасць персанажа твора Клаўдзіі Каліны характарызуе найменне **Балаболка**: *Балаболкам Лёніка на сяле дражняць за пустазвонства, усялякія выхлясы на скоках і за фанабэрыю. Балаболка ён і ёсць! Толькі зачачі – слова не дасць вымавіць* (К. Каліна, «Бярэзінка»). Гарачы нораў гераіні аповесці З. Дудзюк «Аднарог» перадае іранічная мянушка **Гарыныч**, утвораная ад імені **Гарыслава**.

Акалічнасці з'яўлення чалавека ў вёсцы перадае празванне **Прыблудны**: *Год таму з'явіўся ў вёсцы Іван, мужчына няпэўнага ўзросту, якога тутэйшы люд называў Прыблудным. Прышоў ён невядома адкуль, заняў адну пустую хату і пераконваў усіх, што яму гаспадар дазволіў тут жыць. Іван нідзе не працаваў, шыраў па ваколіцах, падбіраў усё, што дрэнна ляжала, тым і жыў. Часта яго бачылі моцна п'яным* (З. Дудзюк, «Аднарог»). Як бачым, з цягам часу мянушка набыла новую матывацыю, стаўшы характарыстыкай чалавека, які так і не здолеў ператварыцца ў руплівага гаспадара, працаўніка. Мянушка **Прыблудны** мае адценне асуджэння, знявагі.

Абставіны нараджэння дзяцей акрэсліваюць найменні **Фрыцык, Васюкоў, Знайда**. Так, хлопчыка, героя аповесці Клаўдзіі Каліны «Маці і сын», дражнілі ў вёсцы **Фрыцыкам**, бо ён нарадзіўся ў час вайны ад немца. Прозвішча выпадковага бацькі стала асновай мянушкі **Васюкоў**, якая належыць герою апавядання Зінаіды Дудзюк: *Звалі яго Юзікам Селічам, а Васюкоў была толькі мянушка. Казалі, што Юзікава маці прыгуляла малодшага сына з раённым упаўнаважаным Васюковым, які прыезджаў кантраляваць працу калгаса* (З. Дудзюк, «Рэінкарнацыя»). Характарыстычныя празванні гэтай групы маюць адценне грубасці, пагарды. Гераня рамана У. Гніламёдава «Уліс з Прускі» Груша Чапёрка мае мянушку **Знайда**, бо нарадзілася ў полі і была выратавана выпадковым падарожным: *Старэйшы сын роды прымаў, а маці падказвала, што і як рабіць. Сын разарваў сваю сарочку, загарнуў у яе нованароджаную сястрычку і, бедны, не ведае, што рабіць. Маці аслабла. Ажно чуе – загрузатала па дарозе фурманка. Чалавек убачыў іх, пад'ехаў, забраў усіх траіх і хуценька павёз у вёску. «Гэта, – кажа, – мая знайда». Так тую дзяўчынку і празвалі – Знайда* (У. Гніламёдаў, «Уліс з Прускі»). Мянушка мае жартаўліва-іранічнае адценне.

У кантэксце прозы берасцейскіх аўтараў ужываюцца і мянушкі-**дэлакутывы** – адфразавыя ўтварэнні, асновай якіх з'яўляюцца найбольш паўтаральныя ў маўленні персанажаў словы. Так, мянушка аматара зазірнуць у чарку – **Будзьма**: *«Ну, будзьма», – перавёўшы дух сказаў Пацей. Міхаль кінуў галавой і міжвольна пасміхнуўся, успомніўшы пісараву мянушку* (У. Гніламёдаў, «Уліс з Прускі»). Часта ўжывальная фраза героя стала асновай жартаўлівага празвання: *Гамон кожнага году ніяк не мог дачакацца вясны (сям'я галадала) і нецярпліва прыспешваў час: «Ой, людкове, калі ж той май прыйдзе?»*. За гэта атрымаў мянушку – **Май** (У. Гніламёдаў, «Уліс з Прускі»).

Мянушкі, якія характарызуюць разнастайныя якасці персанажаў, могуць утвараць сінанімічныя рады, паказваючы герояў з розных бакоў. Так, адзін з герояў рамана У. Гніламёдава мае характарыстычныя найменні, што акрэсліваюць месца жыхарства і надзвычайны выпадак, які паказаў фізічную моц чалавека: *Марка Замагільны (ён сапраўды жыў на хутары за могліцамі), які аднойчы, матлянуўшы падолам сваёй палатнянай сарочкі, вырваў з хаты Масея Галёнкі бярвяно і разagnaў ім п'яных, калі тыя ўсчалі паміж сабой бойку. Назаўтра, праўда, Марка падняў хату за вугал і ўставіў бярвяно на месца, але падагнаць яго як трэба усё ж не здолеў, і яно крыху выпірала ўбок. Пасля гэтага Масея і празвалі Касабокім* (У. Гніламёдаў, «Уліс з Прускі»).

Як відаць з прыкладаў, ёсць два асноўныя шляхі абазначэння найбольш кідкай прыметы чалавека ў мянушцы: 1) непасрэднае называнне якасці чалавека: **Сухарукі, Кульгавы, Руды, Рабы, Оперная, Ваўкаваты, Прыблудны, Трубач, Вывяды, Лях, Балаболка, Партызанка**; 2) апасродкаваная характарыстыка праз аналогію з жывёламі, міфалагічнымі істотамі або гістарычнымі асобамі: **Воўк, Дзед, Гарыныч, Фрыцык, Казлоўскі, Знайда** і інш.

Каля 60% выяўленых мянушак утворана лексіка-семантычным спосабам, на аснове метафарычнага і метанімічнага пераносаў: **Дзед, Цыганчук, Партызанка, Балаболка, Воўк, Казлоўскі, Гарыныч, Фрыцык, Васюкоў, Май** і інш. Каля 10% мянушак утворана сінтаксічным шляхам у выніку лексікалізацыі словазлучэнняў і сказаў:

Паішка-трубач, Базыль-выяда, Стах-Лях. Марфолога-сінтаксічным спосабам, шляхам субстантывацыі прыметнікаў і дзеясловаў, утворана 30% характарыстычных наіменняў: **Сухарукі, Кульгавы, Руды, Рабы, Оперная, Ваўкаваты, Прыблудны, Замагільны, Будзьма.**

Эмацыйна-ацэначная вобразнасць мянушак і прозвішчаў літаратурных герояў абумоўлена наяўнасцю прынятых у грамадстве этычных і эстэтычных нормаў. Як бачым, найважнейшымі рысамі антрапанімікону твораў гістарычнай тэматыкі з'яўляецца адпаведнасць выбраных для ідэнтыфікацыі і характарыстыкі персанажаў імёнаў часу і этнакультурнаму рэгіёну, у якім разгортваюцца падзеі твораў, а таксама адпаведнасць сэнсавай нагрузкі і формы паэтонімаў словаўтваральным тыпам і мадэлям антрапанімаў адпаведнага гістарычнага перыяду.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Карніеўская, Т.А. Іменаслоў Гомеля другой паловы XX стагоддзя : манаграфія / Т.А. Карніеўская. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2010. – 168 с.
2. Формановская, Н.И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения / Н.И. Формановская. – М. : Наука, 1998. – 290 с.
3. Суперанская, А.В. Языковые и неязыковые ассоциации собственных имён / А.В. Суперанская // Антропонимика : сб. ст. ; под ред. В.А. Никонова и А.В. Суперанской. – М. : Наука, 1970. – С. 7–17.
4. Піваварчык, Т. «Братка беларус...». Роднай мовы чулыя і ветлівыя словы / Т. Піваварчык // Роднае слова. – 2001. – № 7. – С. 39–42.
5. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / І.М. Бунчук [і інш.] ; пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск : БелЭн, 1996. – 784 с.
6. Шур, В. Онімы ў творах Якуба Коласа: паказчыкі і актуалізатары дадатковых адценняў значэння / В. Шур // Роднае слова. – 2006. – № 6. – С. 23–26.
7. Бірыла, М.В. Беларуская антрапанімія. Ч. 2 : Прозвішчы, утвораныя ад апеллятыўнай лексікі / М.В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – 508 с.
8. Рогалев, А.Ф. Ономастика художественных произведений : пособие / А.Ф. Рогалев. – Гомель : Изд-во ГГУ, 2003. – 194 с.
9. Беларуская міфалогія : энцыкл. слоўнік / С. Санько [і інш.] ; склад. І. Клімковіч. – 2- выд., дап. – Мінск : Беларусь, 2006. – 599 с.
10. Апресян, Ю.Д. Прагматическая информация для толкового словаря / Ю.Д. Апресян // Прагматика и проблемы интенциональности : сб. науч. тр. / Акад. наук СССР, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М., 1988. – С. 7–45.

But-Gusaim S.F. National and Cultural Peculiarity of the Anthroponymicon in the Historical Prose by Brest Writers

The article considers the usage of the anthroponyms, which carry valuable information about material and spiritual culture of the Belarusians, in the historical prose by Brest writers. The range of semantic and formal variety of proper names is defined. The author describes talking surnames of the characters, defines the ways of actualizing the inner form of this type anthroponyms. The article gives the thematic groups of nicknames, analyzes the ways of forming evaluative-characterizing names of characters. Special attention is given to interpreting semantic and emotional-expressive opportunities of anthroponyms.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 13.02.2012